

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА-ВОКАЛІСТА НА ПРОЦЕС СПІВАЦЬКОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Підготовка майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах є основним завданням процесу навчання на музично-педагогічних спеціальностях вишів. Окрім вузькопрофесійної спрямованості навчального процесу тут триває розв'язування загальних завдань виховання особистості студента, його всебічного культурного розвитку, формування активної громадянської позиції. Великий вплив на рівень фахової підготовки майбутнього вчителя, його професійну ідентифікацію, мотивацію навчальної діяльності студента має особистість викладача вищого навчального закладу. Педагогічна діяльність викладача вишу спрямована на підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися в політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства [7, с. 46].

Важливе значення у ході професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів у виші відіграє педагогічна взаємодія студента та викладача вокалу. Співацький розвиток майбутніх педагогів-музикантів є важливою складовою їх фахової підготовки. У системі підготовки вчителя музики дисципліна "Постановка голосу" є однією з профільюючих дисциплін, що вивчається впродовж усього терміну навчання у навчальному закладі. Тому спілкування студента з викладачем вокалу триває протягом кількох років і має значний вплив на формування особистості студента, його професійної компетентності.

Педагогічна діяльність викладача вокалу вищого навчального закладу має творчий характер і велике професійно-інтелектуальне навантаження. Підготовка кваліфікованих музично-педагогічних кадрів країни є особливим видом суспільно корисної діяльності, націленої на покращення рівня виховання підростаючого покоління. Діяльність педагога-вокаліста спрямована на всебічний культурний розвиток особистості майбутнього вчителя музики, озброєння студентів необхідними фаховими знаннями та вміннями у сфері вокально-педагогічної та виконавської діяльності. Робота викладача вищого навчального закладу, зокрема педагога-вокаліста, має визначне значення у розвитку суспільства. Вона пов'язана з підготовкою фахівців у галузі виховання повноцінних членів суспільства, патріотів своєї держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблеми педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу розглядали у своїх працях А.Алексюк, В.Галузинський, О.Головенко, В.Земцова, М.Євтух, С.Вітвицька, Н.Кузьміна, Б.Степанишин, Г.Трофимова, М.Фіцула. Питання педагогічної взаємодії викладача вокалу та студента-вокаліста досліджували Л.Дмитрієв, А.Менабені, В.Чайка, Ю.Юцевич. Вченими розглядалися проблеми науково-методичного забезпечення процесу співацького розвитку студентів, відшукування ефективних шляхів удосконалення вокальних умінь та навичок. Питання педагогічної взаємодії викладача вокалу та студента на занятті, впливу особистості педагога-вокаліста на навчально-виховний процес у науково-педагогічній літературі висвітлені не достатньо.

Значущість впливу особистості педагога-вокаліста на якість процесу співацького розвитку майбутніх учителів музики, формування їх професійної компетентності, багатогранність даної проблеми спонукають до глибшого розгляду процесу взаємодії педагога та студента на занятті вокалу. Вивчення даного питання є актуальним та своєчасним на сучасному етапі розвитку мистецької педагогіки.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз впливу особистості викладача вокалу на процес співацького розвитку студентів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сучасна вища школа перебуває на стадії активного розвитку, що ставить особливі вимоги до особистості викладача вищого навчального закладу. Особистість викладача вишу постійно знаходиться у полі зору сучасної наукової думки і громадськості, оскільки від неї залежить ефективність процесу фахової підготовки та виховання наукової та культурної еліти країни, збереження та примноження культурних надбань суспільства. Викладач вищої школи має володіти високою загальною й педагогічною культурою, бути професіоналом своєї справи.

Особистість педагога має визначний вплив на процес професійної самоідентифікації студента, його загальнокультурного розвитку. К.Ушинський зазначав, що у вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання [6, с. 15].

Важливою умовою успішності процесу виховання студента вищого навчального закладу є особистість викладача, його загальна і педагогічна культура, особисті психологічні якості темпераменту та характеру, висока моральність, порядність, справедливість. К.Ушинський зазначав, що тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна виховати характер [6, с. 9].

Ніякі бесіди зі студентом не будуть такими ефективними, як особистий приклад педагога. Якщо сам педагог проявляє себе активною, цілеспрямованою особистістю, орієнтується у сучасному культурному,

політичному житті суспільства, виявляє принципове ставлення до тих чи інших явищ, то вплив його на студента буде великим. Якщо ж навіть досвідчений педагог виявить себе у педагогічній діяльності недостатньо дисциплінованим, неорганізованим, непринциповим, мало зацікавленим долею вихованця, – він не зможе справитися з завданнями виховання майбутнього фахівця.

Фахова підготовка музично-педагогічних кадрів країни здійснюється на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів, які є важливою ланкою системи педагогічної освіти України. Студенти, які обирають професію вчителя музики, отримують ґрунтовну музичну освіту і повинні забезпечувати потребу загальноосвітніх і спеціалізованих навчальних закладів країни у кваліфікованих педагогічних кадрах. На відміну від студентів мистецьких закладів, окрім виконавських навичок, студенти музично-педагогічних факультетів повинні отримувати ґрунтовні науково-методичні знання, розвивати вокально-слухові, оцінювально-аналізувальні навички. Проблема підготовки майбутніх педагогів-музикантів пов'язана з окресленим колом спеціальних знань, умінь та навичок.

За своїм змістом вокальна підготовка вчителя музики є дуже різноманітною, її специфіка визначається не лише завданнями фахової підготовки, але й такими об'єктивними показниками, як попередня музична освіта і вокальні дані студента.

У процесі формування та розвитку співацького голосу майбутніх педагогів-музикантів основна роль належить дисципліні "Постановка голосу", яка є одним із профільюючих предметів і вивчається впродовж усього терміну навчання у навчальному закладі.

Процес підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності у школі вимагає чіткого усвідомлення значення впливу особистості вчителя музики на формування музичної культури школярів, його педагогічної компетентності та рівня професійної підготовленості. Досконале володіння педагогом співацьким голосом, широкою палітрою засобів передачі змісту вокального твору є необхідною умовою залучення учнів до світу музичного мистецтва.

Основним інструментом діяльності майбутнього учителя на уроках музики є його голосовий апарат. Г.Урбанович зазначав, що "співацький голос вчителя – голос, який є головним знаряддям праці вчителя, унікальним у своєму роді засобом передачі мистецтва співу, інструментом навчання та виховання, носієм музичної та іншої інформації" [5, с. 2].

Поліфункціональність професії вчителя музики вимагає від нього володіння знаннями і вміннями у різних сферах діяльності: науково-методичної, викладацької, організаторської, виконавської.

Зміст фахової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів у виші спрямований на формування професійних якостей учителя музики, його художньо-естетичних смаків, здатності до творчої діяльності в мистецтві. Вищі навчальні заклади країни ставлять за мету формування всебічно підготовленого фахівця національної школи, здатного на високому рівні організувати та проводити урочну, позакласну і позашкільну музично-виховну роботу в школах; працювати на посаді викладача музики в школах різного типу з поглибленим вивченням музично-естетичних дисциплін (гімназія, ліцей, коледж).

Робота студента музично-педагогічної спеціальності у класі вокалу протягом усього періоду навчання у вищому навчальному закладі відбувається у тісній співпраці з викладачем вокалу. Тому особистість педагога-вокаліста має значний вплив на процес співацького розвитку студента, вдосконалення його професійних умінь, формування фахової компетентності майбутнього вчителя. Результативність процесу навчання студента залежить від сформованості у нього таких особистісних якостей, як воля, наполегливість та цілеспрямованість.

Завдання викладача вокалу не лише озброїти майбутнього вчителя музики необхідними знаннями, вміннями, навичками, розвинути музикальність, ознайомити його з питаннями методики викладання вокалу, специфікою співацького розвитку дітей різного віку, але й виховувати всебічно розвиненого фахівця, висококультурну та високоморальну особистість. В ході систематичної роботи зі студентом у класі вокалу педагог здійснює вплив на формування його світогляду, естетичних смаків, розвиває тонку музичну культуру, інтелект. Виховні завдання на заняттях вокалу вирішуються поруч із завданнями професійного навчання.

Педагог покликаний виховувати у студента скромність, дисциплінованість, повагу до колективу. Не можна допускати зазнайства, зверхності у спілкуванні з ровесниками найбільш обдарованих студентів. Необхідно виховувати у них усвідомлення свого місця у мистецтві, критичне ставлення до власної особистості, розвивати відчуття відповідальності перед навчальним колективом, педагогом.

У процесі педагогічного спілкування на занятті вокалу викладач впливає на студента не лише за рахунок накопичених науково-теоретичних знань, а й власними емоційно-вольовими якостями, рівнем загальної культури, світоглядом. Ставлення до студента визначає вибір викладачем стилю педагогічного спілкування (авторитарного, демократичного, ліберального). Оптимальним є демократичний стиль спілкування, який передбачає виявлення глибокої поваги і довіри до студента, активізацію творчих сил вихованців, ініціативності на занятті. Таке спілкування є найдоцільнішим у ході співацького розвитку майбутніх учителів. Воно сприяє творчому самовираженню студента, стимулює розвиток інтересу до самовдосконалення власних вокально-виконавських умінь, самоорганізації навчальної діяльності. Завданням педагога вокалу є заохочення студента до активної

участі у навчально-виховному процесі, здійснення самостійної роботи з розвитку співацького голосу за рахунок засвоєних на занятті вокалу знань і вмінь.

Педагог-вокаліст зобов'язаний вивчати психологічні особливості темпераменту, характеру вихованця для того, щоб здійснювати цілеспрямований вплив на формування його особистісних та професійних якостей. Для цього викладач має слідувати за поведінкою майбутнього вчителя поза заняттями вокалу, ставленням його до занять з інших дисциплін, активністю у виконанні громадських обов'язків.

Необхідними якостями педагога вокалу мають бути гостре відчуття сучасності, ясне усвідомлення завдань сучасної мистецької педагогіки. Тому кожен педагог зобов'язаний постійно підвищувати свій науково-професійний рівень, цікавитися останніми подіями у світі мистецтва, ознайомлюватися з досягненнями вокальної педагогіки та дотичних до неї наук. Необхідність здійснення музично-педагогічної діяльності в нових умовах розбудови національної системи освіти та відродження національної культури вимагає від викладача вокалу вищого навчального закладу обізнаності із сучасними реаліями розвитку вітчизняної школи співу, здійснення історико-культурологічного аналізу її становлення. Обізнаність педагога в питаннях вокально-педагогічної спадщини видатних педагогів-вокалістів, застосування їх методів роботи зі студентами у власній педагогічній практиці допомагає у виробленні власного індивідуального стилю викладання.

Важливою педагогічною якістю викладача вокалу вищого навчального закладу є глибока зацікавленість у кожному учневі. Це є умовою легкого налагодження психологічного контакту зі студентом, створення на занятті атмосфери комфортного спілкування. Лише за умови чуйного небайдужого ставлення до вихованця, щирого бажання передати йому необхідні професійні знання і вміння складаються сприятливі умови для повного творчого розкриття студента, виявлення його вокального потенціалу. Педагог має постійно відчувати відповідальність перед студентом за його професійне майбутнє, невпинно шукати шляхи вдосконалення співацьких голосів студентів, індивідуальні підходи у навчанні. Яскрава позитивна зорієнтованість особистості педагога, небайдужість, зацікавленість, добросовісність, порядність, справедливість стимулюють студента до відповідального ставлення до занять вокалом, власного професійного самовдосконалення.

У вільний від занять час педагог зобов'язаний займатися доббором вокально-педагогічного репертуару для студентів, відшукуванням методичних підходів для вирішення педагогічних завдань, добирати корисні для загального культурного розвитку студентів книги, аудіо-, відеозаписи. Педагог вищого навчального закладу має бути інтузіастом своєї справи.

Відсутність зацікавленості педагога професійним майбутнім вихованця, байдуже формальне спілкування перешкоджає налагодженню контакту між викладачем та вихованцем, створенню творчої атмосфери на занятті, і, відповідно, знижує результативність навчання.

У власній педагогічній діяльності викладач вокалу має досконало володіти співацьким голосом. Значна частина вокальних навичок засвоюється студентом за рахунок здатності до наслідування звучання співацького голосу педагога. Тому голос викладача вокалу має відповідати нормам еталонного звучання співацького голосу, бути позбавленим недоліків голосоутворення, володіти багатством тембрального забарвлення, розвиненими акустичними якостями звучання. За наявності у педагога вад голосоутворення пов'язаних з захворюванням голосового апарату, віковими змінами, необхідно уникати використання методу особистого ілюстрування вокального матеріалу. У таких випадках перевагу потрібно надавати прослуховуванню студентами художніх вокальних творів у виконанні співаків-професіоналів.

Основним інструментом педагога вокалу вищого навчального закладу є його мова і мовлення. Культура мовлення знаходиться у колі фахових вокально-педагогічних проблем, як засіб професійної педагогічної дії, спрямований на вироблення необхідних рис індивідуальності через систему мовлення. Рівень мовної культури викладача вокалу вищого навчального закладу засвідчує рівень його самоосвіти й загального інтелектуального розвитку. Адже фаховий рівень спеціаліста будь-якої сфери діяльності визначає його мовно-термінологічна освіченість.

В.Антонюк зазначає: "Вокально-педагогічне мовлення – складова української педагогічної риторики, та має глибокі корені у світовій культурі співу, оскільки увібрало у свою систему термінологічної лексики професійні висловлювання з царини провідних вокальних шкіл світу, а часом і крилаті вислови окремих педагогів" [1, с. 77].

Специфіка педагогічної діяльності викладача вокалу, складність роботи з "живим" музичним інструментом співака – голосом, призводить до необхідності використання у педагогічному спілкуванні зі студентом великої кількості образних висловлювань, порівнянь. Зрозумілість та доступність науково-методичного матеріалу, які студенти засвоюють на занятті вокалу залежить від рівня розвитку образного мислення педагога. Багатство і культура мовлення викладача вокалу дозволяє передавати зміст думок, почуття, прагнення у процесі виховання студентів.

Насиченість мовлення педагога професійними термінами іншомовного походження, образними порівняннями робить його особливо експресивно забарвленим та емоційно піднесеним. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування кожного викладача створює особливу психологічну атмосферу на занятті. Експресивність та емоційність мовлення педагога-вокаліста підсилюють виразна міміка та жести.

Висока культура мовлення, спілкування, поведінки, жести, міміка, зовнішній вигляд педагога має визначний вплив на свідомість студента, мотивування його до занять вокалом, прагнення перейти на практичний виконавський досвід.

Педагогічна діяльність викладача вокалу у вищому навчальному закладі має певні особливості. Однією з них є динамічність, яка зумовлена тим, що особистість студента перебуває у постійному розвитку і підлягає різноманітним впливам з боку суспільства, навчального, культурного середовища. Завданням педагога є вчасно та адекватно реагувати на ці зміни. Для цього викладач вокалу має цікавитися життям студентського колективу, орієнтуватися у сучасних течіях молодіжних субкультур. Педагогу потрібно уміти працювати у постійно змінних умовах спілкування з молоддю, знаходити необхідні комунікативні засоби, підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні.

Висновки... Отже, можемо зробити наступні висновки:

- особистість педагога-вокаліста має визначний вплив на процес співацького розвитку студентів музично-педагогічних спеціальностей;
- завдання викладача вокалу не лише озброїти майбутнього вчителя музики необхідними знаннями, вміннями, навичками, але й виховувати всебічно розвиненого фахівця, висококультурну та високоморальну особистість, здійснювати вплив на формування світогляду, естетичних смаків вихованців, розвивати тонку музичну культуру, інтелект;
- висока культура мовлення, спілкування, поведінки, жести, міміка, зовнішній вигляд педагога має визначний вплив на свідомість студента, мотивування його до занять вокалом;
- важливими педагогічними якостями викладача вокалу вищого навчального закладу є глибока зацікавленість у кожному учневі, позитивна зорієнтованість особистості педагога, небайдужість, добросовісність, порядність, що стимулюють студента до відповідального ставлення до занять вокалом, власного професійного самовдосконалення.

Література

1. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокulturологічний аспект : [монографія] / Валентина Геніївна Антонюк. – К. : Українська ідея, 2001. – 144 с.
2. Головенко О.М. Про педагогічну майстерність викладача вищого навчального закладу / О.М.Головенко // Проблеми освіти : наук.-мет. зб. Вип. 5. – К., 1998. – С. 59-67.
3. Кузьміна Н.В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. / Нина Васильевна Кузьміна. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.
4. Трофимова Г.Т. Преподаватель глазами студентов / Г.Т. Трофимова // Инновации в образовании. – 2002. – № 5. – С. 72-75
5. Урбанович Г. Певческий голос учителя музыки / Г.Урбанович // Музыкальное воспитание в школе : сб. статей. сост. О.Апраксина. – М. : Музыка, 1977. – Вып. 12. – С. 23-33.
6. Ушинский К. Вибрані педагогічні твори : В 2-х т. Пер. з рос. / Ред. Кол. : В.М.Столетов (голова) та інші. – К. : Рад. Школа, 1983. – Т.1. Теоретичні проблеми педагогіки. – 488 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Анотація

У статті розкриваються особливості впливу особистості педагога-вокаліста на процес співацького розвитку студентів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів, розглядаються вимоги до особистості викладача зумовлені специфікою вокально-педагогічної діяльності у виші.

Аннотация

В статье раскрываются особенности влияния личности педагога-вокалиста на процесс певческого развития студентов музыкально-педагогических специальностей высших учебных заведений, рассматриваются требования к личности преподавателя предопределенные спецификой вокально-педагогической деятельности в вузе.

Summary

In the article the features of influence of personality of teacher-vocalist open up on the process of певческого development of students of musical pedagogical specialties of higher educational establishments, requirements are examined to personality of teacher predefined by the specific of vocally-pedagogical activity in higher educational establishments

Ключові слова: педагог-вокаліст, майбутній вчитель музики, особистість викладача, співацький розвиток.

Ключевые слова: педагог-вокалист, будущий учитель музыки, личность преподавателя, певческое развитие.

Key words: teacher-vocalist, future music master, personality of teacher, певческое development.

Подано до редакції 05.03.2012.